

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОЗАШЛЮБНОЇ СПОРІДНЕНОСТІ ЗА СІМЕЙНИМ ПРАВОМ ПОЛЬЩІ (1918–1939 рр.)

Розглянуто проблеми виникнення та існування позашлюбної спорідненості, її правові наслідки, а також правові відносини між батьками та дітьми у разі існування такого факту. Зауважено на визнання позашлюбного батьківства та його наслідки для родити батька і для родини матері. Визначено основні строки, за якими жінка мала право вимагати батька визнати дитину, та основні умови такого визнання. Проаналізовано, що діти, народжені у шлюбі, також могли бути визнані позашлюбними у разі визнання шлюбу недійсним за рішенням суду. Встановлено, що аналіз законодавства міжвоєнної Польщі є актуальним ще й тому, що на той час не було єдиних норм у сфері сімейного права, а існуючий у Польщі (1918–1939 рр.) партикуляризм не давав можливості однаково врегульовувати позашлюбну спорідненість в різних регіонах.

Ключові слова: *позашлюбна спорідненість, позашлюбне батьківство, позашлюбне материнство, законні діти, допустимість шлюбу, батьківська влада, аліменти, встановлення батьківства, права та обов'язки позашлюбного батька, утримання.*

Постановка проблеми. Врахування міжнародного досвіду у національній правовій системі України дає поштовх до встановлення нових чинників та наближення до європейських стандартів у розвитку юридичної науки. Забезпечуючи ефективне функціонування правових норм, зокрема у сфері сімейного права, необхідно одночасно із адаптацією вже існуючих законів приймати нові, узгоджені із правовим полем країн ЄС, законодавчі акти. Як відомо, правові норми провідних країн ЄС (Німеччини, Франції, Австрії) мають багатовікову історію і численна їх кількість, закріплена у Австрійському цивільному кодексі 1811 р, Кодексі Наполеона 1804 р., Німецькому цивільному кодексі 1896 р., чинна й сьогодні. Відтак норми сімейного права, які містяться у зазначених кодексах і досі, беруть за основу європейську правову традицію, яку для українського законодавця не буде зайвим адаптувати до вже існуючих законів.

Стан дослідження. Низку досліджень цієї проблеми було зроблено наприкінці XIX – початку XX століття. Серед науковців, які вивчали основні тенденції розвитку цивільного та сімейного права можемо зазначити, таких, як: В. Абрахам, Г. Босовський, Ф. Золл,

С. Голуб, Е. Маргуліс, Х. Конік, які до того ж входили до складу кодифікаційної комісії Польщі щодо створення єдиного для усієї Польщі сімейного законодавства, а також українських правників: С. Дністрянський, К. Левицький, С. Федак, М. Шухевич. У сучасний період частково цю тематику досліджували Б. М. Ринажевський, В. В. Гомонай, Н. В. Липитчук, І. Ю. Настасяк, а також польські історики права З. Жажицкі, К. Суйка-Зелінська, С. Плаза та ін.

Мета статті – проаналізувати правові наслідки позашлюбної спорідненості відповідно до норм сімейного права Польщі (1918–1939 рр.) та усіх чинних на території Другої Речі Посполитої нормативно-правових актів.

Виклад основних положень. Позашлюбна спорідненість виникала із факту народження, коли шлюбний зв'язок не існував взагалі або був визнаний недійсним. Правові норми, що врегульовували позашлюбну спорідненість, не були кодифіковані в Польщі в міжвоєнний період. Основні норми у цій сфері містилися у регіональних законодавствах, які діяли у західних воєводствах Польщі (§ 11, 1305, 1310, 1589, 1705–1740 Німецького цивільного кодексу 1896 р.); у південних воєводствах (§ 65, 160–171, 754, 763, 1220 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.), частково у східних воєводствах (ст.ст. 132–132¹⁵, 135, 144 ч. 1 т. X Зводу законів Російської імперії 1832 р.), у центральних воєводствах (ст.ст. 100, 291, 481–488 Польського цивільного кодексу 1825 р., ст. 30, 32, 136, 243 Положення про шлюб 1836 р.). Окремі відносини, що стосувалися позашлюбної спорідненості, були врегульовані й деякими іншими законами та розпорядженнями, подекуди загальними для всіх регіонів [1, с. 116–122].

Усі системи законодавства, що діяли на території Польщі міжвоєнного періоду, по-різному регулювали шлюбну та позашлюбну спорідненість. Різниця полягала насамперед у батьківстві, оскільки позашлюбне батьківство встановлювалося іншим способом та спричиняло менше наслідків, ніж шлюбне.

Позашлюбними вважалися діти, які народилися після 302-го дня з моменту припинення шлюбу матері у західних воєводствах (§ 1592, 1593 Німецького цивільного кодексу 1896 р.), 306 днів – у східних та центральних (ст.ст. 119, 132 р. 2 ч. 1 т. X Зводу законів Російської імперії 1832 р., ст. 272 Польського цивільного кодексу 1825 р.), 300 днів – у південних воєводствах [2, с. 12].

Із наведених норм існувало два винятки: а) такі діти вважалися законними, якщо було доведено, що їх зачаття відбулося під час перебування батьків у шлюбі, незважаючи на їх пізніше народження. Аналогічний висновок впливав із законодавчих норм, що діяли на

території східних та центральних воєводств. Діти, народжені там після 306-го дня після припинення шлюбу, вважалися законними, якщо вони були записані у метриці народження як народжені у шлюбі і цей факт не оскаржувався іншими зацікавленими особами [3, с. 157; 4, с. 30].

У разі визнання чоловіка померлим допустимість шлюбу не враховувалася, якщо дитина народилася після того, як минув час, про який було зазначено, з моменту (дати) смерті чоловіка (судовий прецедент – рішення Верховного суду від 1 червня 1932 р.) [5, с. 322–323].

Допустимість шлюбу у певних випадках розповсюджувалася на дітей, народжених у недійсному шлюбі. Відповідно до Німецького цивільного кодексу 1896 р. такі діти вважалися позашлюбними у таких випадках: 1) якщо недійсність шлюбу виражалася у недотриманні форми його укладення та відсутності запису у книзі запису актів цивільного стану (§ 1699 Німецького цивільного кодексу); 2) якщо обоє з батьків, укладаючи шлюб, знали про його недійсність (§ 1703 Німецького цивільного кодексу 1896 р.). Австрійський цивільний кодекс 1811 р. вказував, що діти вважалися позашлюбними тоді, коли батьки перед їхнім народженням знали про недійсність шлюбного зв'язку, але свідомо це допускали (§ 160 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.). Звід законів Російської імперії 1832 р. вказував, що діти можуть бути визнані позашлюбними лише в тому разі, якщо шлюб був визнаний недійсним через фізичну неспроможність чоловіка виконувати подружні обов'язки (ст. 134 ч. 1 т. X Зводу законів 1832 р.) [6, с. 11, 67–71, 81].

На території Другої Речі Посполитої існувало ще й поняття позашлюбного материнства, оскільки відносини дитини та матері не були однаково врегульовані на всій території Польщі. Різницю бачимо між нормами, які містилися у нормативно-правових актах, що діяли на території західних та південних воєводств, з одного боку, та законодавством східних та центральних воєводств – з іншого. У Німецькому цивільному кодексі 1896 р. та Австрійському цивільному кодексі 1811 р. позашлюбне материнство регулювалося тими ж нормами, що і шлюбне. Виняток становили лише норми, що стосувалися родини батька, оскільки позашлюбна дитина не входила до складу родини батька. На територіях східних та центральних воєводств позашлюбне материнство регулювалося окремими нормами, які встановлювали його наслідки. Це було результатом того, що матері, не будучи заміжними, приховували свою вагітність та залишали дітей у дитячих будинках. Далі це утруднювало встановлення особи дитини [7, с. 36–38].

Спільними для усієї держави були такі норми:

1) позашлюбна дитина отримувала громадянство матері (ст. 5 Закону про громадянство Польщі від 20 січня 1920 р.) [8, с. 82];

2) відношення позашлюбної дитини до матері оцінювалося відповідно до законодавства, яким регулювалися права матері та дитини. Якщо в подальшому ці права відрізнялися, то це відношення оцінювалося відповідно до останніх правових норм, якими вони керувалися спільно (ст. 20 «Міждільничого закону Польщі» 1926 р.) [9, с. 18–21];

3) відносини дитини та матері врегульовувалися відповідно до законодавства держави, громадянами якої вони були. Якщо держави та законодавства були різні, то й їхні відносини регулювалися відповідно до того законодавства, до якого вони належали спільно востаннє (ст. 20 «Міжнародного закону» 1926 р.) [9, с. 28–30].

На території західних воєводств встановлення позашлюбного материнства відбувалося відповідно до норм, що регулювали таке материнство. Наслідки позашлюбного материнства були такими ж, як і наслідки шлюбного (§ 1705 Німецького цивільного кодексу 1896 р.), проте були й винятки:

1. Мати, яка народила дитину, не перебуваючи у шлюбі, не користувалася батьківською владою (§ 1707) та не мала права на розпорядження власністю дитини (§ 1638), на представництво дитини у правочинах (§ 1630). Такі функції здійснювалися опікуном, яким могла бути призначена і сама матір. Матір не мала впливу на встановлення опіки над дитиною, тобто не могла самостійно визначати опікуна, організувати сімейну раду (§§ 1776, 1777, 1782, 1805, 1859, 1861, 1863 Німецького цивільного кодексу 1896 р.) [3, с. 185–220].

Незважаючи на те, що мати не користувалася батьківською владою, вона не позбавлялася права на піклування дитиною. У таких справах призначений опікун мав правовий статус радника з опіки водночас з матір'ю. Крім того, така мати надавала дозвіл дитині, яка не досягла повноліття (21 року), на укладення шлюбу (§ 1747 Німецького цивільного кодексу 1896 р.).

2. Матір позашлюбної дитини не була зобов'язана опікуватися своєю повнолітньою дитиною (§ 1899 Німецького цивільного кодексу 1896 р.).

3. Якщо матір прагнула укласти шлюб, то її дії не підлягали тим обмеженням, що стосувалися законної матері, та були вказані у § 1845, 1669 Німецького цивільного кодексу 1896 р. (вона і надалі здійснювала законне представництво дитини під час вчинення правочинів та володіла правом на користування майном дитини).

4. Матір, яка народила дитину, не перебуваючи у шлюбі, повинна була сплачувати на користь дитини аліменти, тобто відповідала за утримання дитини, а законна матір утримувала свою дитину лише після смерті батька, або тоді, коли батько був неспроможний це робити (§ 1606 Німецького цивільного кодексу 1896 р.).

5. Позашлюбна дитина мала дівоче (родове) прізвище матері, навіть якщо мати після народження такої дитини мала прізвище чоловіка (§ 1706). Чоловік матері мав право дати дитині власне прізвище незалежно від того, чи вона народилася до, чи після укладення шлюбу. Якщо дитина отримувала прізвище батька, то вона не набувала стосовно нього жодних прав (§ 165 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.).

6. Місце проживання матері було і місцем проживання її позашлюбної дитини (§ 11 Німецького цивільного кодексу 1896 р.).

7. Незалежно від статі позашлюбна дитина виховувалася за віросповіданням матері до 14 років (§ 89 Німецького цивільного кодексу).

8. Матір позашлюбної дитини мала право на усиновлення інших дітей, а матір законної дитини такого права не мала (§ 1741 Німецького цивільного кодексу 1896 р., § 179 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.).

Зазначимо, що материнство щодо позашлюбної дитини встановлювалося лише за письмовим свідченням матері та за рішенням суду, а не за доказами, зазначеними у ст. 281 Польського цивільного кодексу 1825 р., тобто метрики народження, визнання батьком, його родиною, надання дитині утримання тощо [4, с. 116].

Усі види законодавств, які діяли на території Другої Речі Посполитої, визначали певний комплекс прав та обов'язків, що поєднував обох батьків з дитиною, що не охоплювався поняттям батьківської влади. Існував й комплекс прав та обов'язків, що становив владу над дітьми обох батьків та батька зокрема. Сімейне право містило поняття влади над дитиною та умови регулювання цієї влади певними спеціальними правовими нормами (щодо предмета, часу тривання стосунків та ін.), але по-різному. Наприклад, обов'язок виховання дитини належав до батьківської влади за німецьким правом, натомість австрійське та польське право визначало це як загальний батьківський обов'язок.

Позашлюбне батьківство відповідно до чинних систем законодавства було лише підставою для виплати аліментів. Відмінність становили лише центральні воєводства, де правові норми були ідентичні до норм позашлюбного материнства [1, с. 115–117].

Позашлюбне батьківство як підстава для виплати аліментів визначалося судовим рішенням згідно з нормами Австрійського цивільного кодексу 1811 р. і внаслідок добровільного визнання батьківства. А німецьке та польське право допускали ще й участь батька у вихованні дитини. Натомість Звід законів Російської імперії 1832 р. такої норми не містив.

Інститут позашлюбного батьківства не визнавав за батьком батьківської влади, батьківського прізвища дитини, права такої дитини

на спадщину батька. Відтак між позашлюбною дитиною та законними дітьми батька не існувало жодної спорідненості, за винятком перешкоди для укладення шлюбу [10, с. 4–5].

В архівних документах було виявлено цікавий документ – лист-звернення священника (ксьондза) Е. Табачковського до місцевої влади м. Тлумача (тепер Івано-Франківська обл.) від 19 лютого 1938 р. про реєстрацію та визнання позашлюбної дитини – Яна Ч. Дитину приніс охрестити позашлюбний батько з проханням записати його батьком у метриці народження.

Місцева влада такий дозвіл надала, однак оригіналу цієї метрики в архіві не збереглося [18, с. 101, 103].

У південних воєводствах, що діяли згідно з Німецьким цивільним кодексом 1896 р., позашлюбна дитина не перебувала в родинних стосунках з біологічним батьком (§ 1589). Але така дитина мала право на аліменти та не могла вступати у шлюб із законними родичами батька [3, с. 156].

Встановлення батьківства могло здійснюватись за життя і після смерті батька у спорі з його законними спадкоємцями за спадщину. Позашлюбний батько повинен був сплачувати аліменти, розмір яких залежав від суспільного становища матері.

Наслідком встановлення факту позашлюбного батьківства була виплата аліментів на користь дитини. Аліменти виплачувались за аналогічним принципом, як і на дітей, народжених у шлюбі. Однак існували й певні відмінності, а саме:

1) позашлюбний батько був зобов'язаний утримувати дитину до досягнення нею 16-ти років, крім випадків недієздатності дитини, яка не могла сама себе утримувати після 16-ти років через фізичну чи розумову хворобу (§ 1708 Німецького цивільного кодексу 1896 р.);

2) позашлюбний батько повинен був сплачувати аліменти у розмірі, визначеному судом відповідно до соціального становища матері, на три місяці вперед, незалежно від власного матеріального стану (§ 1708, 1710 Німецького цивільного кодексу 1896 р.);

3) родичі позашлюбного батька та його спадкоємці повинні були сплачувати аліменти на користь дитини у разі його смерті, навіть якщо батько помер до народження дитини;

4) дитина мала право у судовому порядку вимагати від позашлюбного батька виплати наперед усієї суми нарахованих аліментів або цілком відмовитись від них [1, с. 90–113].

Встановлення позашлюбного батьківства у південних воєводствах могло здійснюватись двома способами: внаслідок добровільного визнання батьківства або за рішенням суду. У першому випадку

чоловік публічно визнавав себе фактичним батьком дитини перед представником місцевої влади. Таке визнання могло бути добровільним, коли мати під час реєстрації подавала дані про батька дитини, а цей чоловік не заперечував проти запису його батьком. Згоду батька засвідчував і хрещений батько дитини, який мав знати позашлюбного батька особисто. Крім того, особу позашлюбного батька могли засвідчити два свідки (§ 164 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.). Особу такого батька повинні були визнати опікун дитини та суд опіки [11, с. 58–62].

Встановлення батьківства судовим шляхом могло здійснюватись із майновими вимогами на виплату аліментів і на частину спадщини батька, про що свідчило рішення Верховного суду Польщі від 8 жовтня 1930 р. [12, с. 343].

Відповідно до рішення Верховного суду від 10 серпня 1934 р. встановлення факту батьківства мали право вимагати: 1) дитина, або її опікун; 2) мати дитини; 3) треті особи, якщо це стосувалося їхніх інтересів. Позивачу не обов'язково було доводити батьківство відповідача, а лише довести, що відповідач мав інтимні стосунки з майбутньою матір'ю, які відбувалися між 302 та 180 днем перед народженням дитини (§ 163 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.), або визнати факт таких відносин у присутності інших осіб. Якщо відповідач мав інтимні відносини з майбутньою матір'ю дитини поза визначеним законодавством терміном, то встановлення його батьківства не допускалося, про що свідчило рішення Верховного суду Польщі від 23 травня 1924 р. [13, с. 271]. Відповідач міг заперечити своє батьківство, якщо народжена дитина була відмінної від матері та батька раси, а також якщо відповідач був безплідним, що підтверджувалося медичним висновком.

Якщо мати у період зачаття дитини мала інтимні стосунки з кількома чоловіками, то вона сама могла з-поміж них визначити батька [14, с. 78, 225].

На протигагу утриманню, що покладалося на батька дитини, обов'язок забезпечення належав до обох батьків, але після їх смерті переходив, як і обов'язок утримання, до спадкоємців батька (§ 171 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.). Він полягав у допомозі дитині у самореалізації і припинявся лише тоді, коли дитина самостійно могла заробляти на своє утримання.

Порівняно із переліком прав дітей, народжених у шлюбі, позашлюбна дитина не могла вимагати від батька надання коштів на навчання, створення власної справи тощо [15, с. 5–8]. Суд опіки покладав обов'язок виховання на позашлюбного батька лише тоді, коли

здоров'ю та власності дитини загрожувала небезпека внаслідок зловживання з боку матері. Однак такий обов'язок виконувався під наглядом опікуна чи суду опіки (§ 169 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.).

Усі три зазначені обов'язки батька могли бути розподілені ін-акше за домовленістю батька з матір'ю та за умови, що такий розподіл не зашкодить інтересам дитини (§ 171 Австрійського цивільного кодексу 1811 р.). Наприклад, мати могла сплачувати аліменти, а вихованням дитини займався батько.

На встановленні батьківства мала право наполягати позашлюбна дитина або її законний представник, мати дитини, треті особи. Звід законів Російської імперії 1832 р. та Закон 1913 р. «Про покращення життя позашлюбних дітей» не містили відповідних норм щодо того, як мало відбуватися встановлення факту батьківства. Законодавець передавав це питання на розгляд суду. Однак потрібно зазначити, що позивач повинен був надати докази інтимних стосунків відповідача з матір'ю за певний період до народження дитини [16, с. 1512].

Незважаючи на все окреслене, інтимні відносини позивача з матір'ю ще не були прямим доказом позашлюбного батьківства як це передбачалося наведеними нормами Австрійського цивільного кодексу 1811 р. та Німецького цивільного кодексу 1896 р. Навіть якщо позивач довів такий факт, то суд у процесі розгляду справи міг не визнати його батьком (наприклад, у разі застосування відповідачем проти-заплідних засобів).

Обов'язок утримання належав і батькові, і матері, але така норма залишалася спірною, оскільки у деяких випадках суд, розглянувши справу, покладав виплату аліментів винятково на батька, і обов'язок утримання припинявся після досягнення дитиною 21 року (ст.ст. 183, 191 ч. 1 т. X Зводу законів Російської імперії 1832 р.).

Лише відповідно до ст.ст. 763, 764 Кодексу Наполеона 1804 р. позашлюбна дитина мала право вимагати частини спадщини батька, про що свідчить ще й рішення Верховного суду Польщі від 2 листопада 1932 р., тоді як Звід законів Російської імперії 1832 р. такої норми не передбачав [5, с. 13].

Якщо батько виплачував аліменти на утримання, то він мав право впливу на виховання дитини, а також міг контролювати витрату наданих ним коштів. Під час виникнення суперечок між матір'ю та позашлюбним батьком щодо виховання дитини питання вирішував суд опіки. У разі встановлення опіки над дитиною домінуюче право на опіку мав позашлюбний батько (ст.ст. 132¹⁰, 132¹¹ ч. 1 т. X Зводу законів Російської імперії 1832 р.).

Визнання батьком своєї позашлюбної дитини було добровільним або примусовим. Добровільне визнання батьком дитини здійснювалося у такий же спосіб, як і добровільне визнання матір'ю. Примусове (за рішенням суду) визнання батьком могло бути здійснене внаслідок викрадення майбутньої матері, коли час викрадення збігався з часом зачаття дитини (ст. 305 Польського цивільного кодексу 1825 р.) [4, с. 126]. Позов про примусове визнання батьківства могла подати не лише дитина (її законний представник), але й будь-яка інша особа, чії права були порушені. Проте необхідно зазначити, що така норма застосовувалася дуже рідко.

Ст. 243 Положення про шлюб 1836 р. дозволяла розшукувати батька дитини для виплати аліментів, для встановлення ступеня спорідненості у разі укладення нащадком шлюбу, визначення соціального стану, права на спадщину, хоча вимагати супроти волі чоловіка визнання його батьком заборонялося (ст. 305 Польського цивільного кодексу 1825 р.). Однак жодних способів установаження батьківства ні Польський цивільний кодекс 1825 р., ні Звід законів Російської імперії 1832 р. не вказували.

Визнання законними (легітимація) позашлюбних дітей здійснювалася двома способами: 1) внаслідок укладення шлюбу між батьками позашлюбної дитини; 2) внаслідок видання спеціального розпорядження Президента республіки. Перший випадок був передбачений усіма чинними на території Польщі законодавчими актами у сфері сімейного права. Умовою цього було не лише укладення шлюбу між батьками, а й встановлення факту походження дитини від таких батьків. Другий випадок не був передбачений лише Німецьким цивільним кодексом 1896 р., який, натомість, дозволяв легітимацію позашлюбної дитини адміністративною владою регіону. Наслідком такої легітимації було те, що позашлюбна дитина не визнавалася членом родини батька, а у центральних та східних воєводств – ще й родини матері.

Відповідно до ст. 22 «Міждільничого закону» 1926 р. та ст. 22 «Міжнародного закону» 1926 р., що діяли на території усієї Польщі, легітимація здійснювалася відповідно до законодавчих норм регіону проживання батька. У разі смерті батька – згідно з нормами, що діяли на момент його смерті [9, с. 42, 43].

З правових відносин між батьком та позашлюбною дитиною випливало те, що мати мала право вимагати від такого батька виплати коштів, пов'язаних із процесом народження дитини та на її післяпологове утримання.

Проект закону Польщі від 1934 р. «Про відносини батьків та дітей» був ухвалений 20–21 травня 1938 р. підкомісією цивільного права

у складі Кодифікаційної комісії у першому читанні. Цей проект закону врегулював відносини, що виникали із спорідненості та опіки.

Основні його положення передбачали: 1) настання повноліття з 21 р., (до цього часу усі правочини повинні були здійснюватися за згодою законних представників); 2) дитина, народжена у шлюбі або через 300 днів після розлучення, вважалася законною; 3) чоловік матері мав право оскаржити батьківство упродовж трьох місяців з моменту отримання повідомлення про народження дитини (батьківство не могло бути оскаржене у разі попереднього визнання дитини або якщо перед одруженням батько знав про вагітність матері); 4) позашлюбна дитина мала прізвище матері і володіла правами та обов'язками щодо родини матері; 5) обов'язок виплати аліментів покладался на близьких та далеких родичів особи, яка потребувала матеріальної допомоги, якщо це не буде причиною надмірних витрат для сім'ї зобов'язаного [17, с. 8–31]. Це були позитивні новаторства, які розширювали права позашлюбних дітей, оскільки вони могли стати повноправними членами родини.

Висновки. Чинність у сфері сімейного права Польщі одночасно кількох правових систем і великої кількості нормативно-правових актів зумовлювало численні незручності у процесі врегулювання позашлюбного батьківства та материнства. Для Польщі, як держави, що поступово кодифікувала чинне законодавство, сфера сімейного права була особливо складною для врегулювання, оскільки католицька церква все ще мала вагомий вплив на сімейні правовідносини та їх підпорядкування світським законам.

Це стосувалося і позашлюбної спорідненості. Розмаїття законодавчих норм у сфері шлюбно-сімейних відносин між батьками та дітьми у об'єднаних регіонах держави створювали неабиякі труднощі під час їх застосування.

Усі згадані кодекси у деяких правах та обов'язках були ідентичними, а в інших – суперечили один одному. Відтак основним обов'язком позашлюбного батька дитини було виплата аліментів. Позашлюбний батько мав право на виховання дитини та право першочергової опіки над позашлюбною дитиною, тоді як вказані права були обов'язками батька дитини, народженої у шлюбі. Позашлюбна дитина мала права та обов'язки лише стосовно матері та її родини, незалежно від визнання її законним батьком.

1. Szmyd W. Praktyczny podręcznik prawa małżeńskiego / Wojciech Szmyd. – Kraków: Przegląd Powszechny, 1929. – 252 s.

2. Bursyński P. O uprawnieniu dzieci nieślubnych podług prawa polskiego / Piotr Bursyński. – Kraków: Nakładem Akademji drukarskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1875. – 50 s.

3. Niemiecki kodeks cywilny wraz z ustawą wprowadczą / spolszczyli H. Damm, K. Gerschel. – Bydgoszcz: Nakładem własnym, 1922. – T. 2. – 405 s.

4. Польша. Законы. Гражданские законы губерний царства Польского. – СПб., 1875. – Т. 1: Гражданское уложение 1825 г. и Положение о союзе брачном 1836 г. – 245 с.

5. Orzecznictwo Sądów Polskich. – Warszawa: Wydawnictwo księgarni F. Hoesicka, 1932. – Tom jedenasty. – Zeszyt 1. – 627 s.

6. Wilanowski B. Prawo małżeńskie / Bolesław Wilanowski. – Wilno: Nakładem Sekcji Wydawniczej Kola Prawników studyjnych U. S. B., 1934. – 98 s.

7. Jaglarz J. Problem kodyfikacji prawa małżeńskiego w Polsce / Jerzy Jaglarz. – Poznań, 1934. – 178 s.

8. Ustawa z dnia 20 stycznia 1920 roku o obywatelstwie Państwa Polskiego // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – Warszawa: Drukarnia Państwowa, 1920. – Ust. № 7. – Poz. 44. – S. 82.

9. Zoll F. Międzynarodowe i międzydilanowe prawo prywatne w zarysie / Fryderyk Zoll. – Warszawa: Biblioteka polska, 1937. – 72 s.

10. Werner R. M. Polozenie prawne dzieicka nieślubnego / Riczard Maria Werner // Samorząd. Tygodnik poświęcony sprawom samorządu terytorjalnego. – Warszawa, 1934. – S. 4–8.

11. Gumiński J. Kurs prawa cywilnego i handlowego / Jan Gumiński. – Wydanie trzecie (poprawione i usupelnione). – Warszawa: Nakład i własność Fundacji wieczystej im. H. J. Chankowskiego, 1932. – 140 s.

12. Orzecznictwo Sądów Polskich. – Warszawa: Wydawnictwo księgarni F. Hoesicka, 1930. – Tom dziewięty. – 645 s.

13. Orzecznictwo Sądów Polskich. – Warszawa: Wydawnictwo księgarni F. Hoesicka, 1924. – Tom trzeci. – 612 s.

14. Orzecznictwo Sądów Polskich. – Warszawa: Wydawnictwo księgarni F. Hoesicka, 1928. – Tom szódmy. – 610 s.

15. Litwin J. Ustawy dla poszezególnych osób i rodzin / Jozef Litwin // Wiadomości Prawnicze: Miesięcznik poświęcony zagadnieniom prawa i krytyce prawniczej. – Lodź, 1934. – S. 5–8.

16. Encyklopedia podręczna prawa prywatnego // Pod. red. Henryka Konika. – Warszawa: Biblioteka polska, 1939. – Zeszyt XII–XVI. – 1525 s.

17. Gwiazdomorski J. Prawo rodzinne. Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. D/U/ № 6 / Jan Gwiazdomorski. – Kraków: Towarzystwo biblioteki sluchaczów prawa, 1946. – 117 s.

Державний історичний архів у Львівській області

18. Ф. 201 (Греко-католицька митрополича консисторія), оп. 4-а. (Метричні книги 1607–1948 pp).

Онышко О. Б. Правовые последствия внебрачного родства за семейным правом Польши (1918–1939 гг.)

Рассмотрено проблемы возникновения и существования внебрачного родства, его правовые последствия, а также правовые отношения между

родителями и детьми в случае существования такого факта. Значительное внимание уделяется признанию внебрачного отцовства и его последствиям для семьи отца и для семьи матери. Определены основные сроки, по которым женщина имела право требовать отца признать ребенка, и основные условия такого признания. Проанализировано, что дети, рожденные в браке, также могли быть признаны внебрачными в случае признания брака недействительным по решению суда. Установлено, что анализ законодательства межвоенной Польши является актуальным еще и потому, что в то время не было единых норм в сфере семейного права, а существующий в Польше (1918–1939 гг.) партикуляризм не давал возможности одинаково регулировать внебрачное родство в разных регионах.

Ключевые слова: внебрачное родство, внебрачное отцовство, внебрачное материнство, законные дети, допустимость брака, родительская власть, алименты, установление отцовства, права и обязанности внебрачного отца, содержание.

Onyshko O. B. The legal consequences of extramarital relationship by the family law in Poland (1918–1939)

The problem of the emergence and existence of extramarital relationship, its legal implications and the legal relationship between parents and children in the event of such a fact are examined in the article. Much attention is paid to the recognition of extramarital paternity and its consequences according to the father's family and mother's family. The basic terms of which the woman had the right of requirement to the father for recognizing the child and the basic conditions for such recognition are determined. Child who was born on marriage also could be considered illegitimate in the case of annulment by the court are analysed. Also very important is studying of legislation interwar Poland because there was no common rules in the sphere of family law in time, and existing in Poland (1918-1939) particularism made it impossible to settle equally illegitimate relationship in different regions.

All systems of law acting in Poland in the interwar period, regulated marriage and extramarital relationship differently. The difference was in fatherhood because of extramarital paternity establishes on other way and entailed less consequences than in marriage.

Establish illegitimate motherhood in the western regions was held in accordance with the rules governing such motherhood. The consequences of illegitimate motherhood was the same as in marriage, but there were exceptions: 1. The unmarried mother who gave birth to a child, could not use a parental authority and had no right to dispose of a child's property and to represent the child in the transactions; 2. Mother of illegitimate child was not obliged to care for their adult child; 3. Mother of illegitimate child could not get a new marriage, unlike separate woman or widow.

There were more roles for the mother of illegal child on the western regions of Poland. Some of them was: 1. Illegal mother had to pay alimments to her child from the burning to the age 21; 2. Illegal child had a maiden name of his mother even if mother had an surname of her husband. Even the child had take a mother's husband

surname, he could not have any rights to his property; 3. Illegal child had an education to mother's religion until 14 years old; 4. Illegal mother had a right to adopt another children's in contrast to legal mother.

Key words: illegitimate relationship, extramarital paternity, maternity extramarital, legitimate children, the permissibility of marriage, parental authority, alimony, paternity and the rights illegitimate father.

Стаття надійшла 24 квітня 2016 р.

УДК 364.422-054.73"1971/1921"

Д. О. Паробок

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ ТА ПЕРЕМІЩУВАНИМ ОСОБАМ В ДОБУ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 рр.)

Досліджено зусилля українських урядів доби Визвольних Змагань 1917–1921 рр., спрямовані на надання фінансової допомоги біженцям та переміщеним особам, зокрема правове регулювання вказаних питань. Проаналізовано історичний досвід надання допомоги біженцям.

Сформовано практичні рекомендації для сучасних українських владних структур щодо надання фінансової допомоги біженцям та переміщеним особам із урахуванням історичного досвіду вирішення нормативно-правового регулювання таких питань.

Ключові слова: Визвольні Змагання 1917–1921 рр., українське законодавство доби Визвольних Змагань, біженці, історичний досвід правового регулювання допомоги біженцям, фінансова допомога.

Постановка проблеми. Актуальність статті не викликає сумнівів. Внаслідок російської анексії Криму (2014 р.) та створення т. зв. Луганської та Донецької Народних Республік кількість українських громадян, які вимушено покинули свої домівки, перевищила влітку (червень) 2015 р. 2 мільйони осіб. Україна стала дев'ятою країною у світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб, повідомив офіс ООН із координації гуманітарних зусиль. За даними офісу, в Україні зареєстровані понад один мільйон триста тисяч вимушених переселенців, ще більш як мільйон осіб виїхали за кордон, здебільшого, до Росії. Україна поступово перетворюється з держави, через яку проходили міграційні шляхи, на державу, яка постачає біженців до сусідніх країн.